

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

“Αν καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἕνας ἐνιαῖος ὀργανισμὸς ἀπὸ νοήματα ποὺ ἔχουν κῶρος πέρα ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο, ὅμως οἱ ὄροι ποὺ τὴν δημιουργοῦν καὶ ποὺ τὴν κρατοῦν στὴν ζωὴ εἶναι διαφορετικοὶ κατὰ τόπους καὶ χρόνους.

“Ἄλλοι ἦταν οἱ ὄροι ποὺ ἀνάγκασαν τὸν ἄνθρωπο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νὰ ἐρθῆσθαι στὴν ἐπιστήμη καὶ ἄλλοι κατὰ τὴν νεώτερη ἐποχὴ. Ἐπίσης ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ θέσις τῆς ἐπιστήμης εἶναι κατὰ καιροὺς διαφορετικὴ. Στὴν ἀρχαιότητα ἡ πολιτεία ἢ ἴδια δὲν εἶχε περιλάβει τὴν ἐπιστήμη μέσα στὸν κύκλον τῆς ζωῆς της· ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος ἦταν ἕνα ἴδρυμα ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἔξω τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας, ὅπου μίαν ὑπέροχην πνευματικὴν κεφαλὴν μὲ τὴν γοητεία ποὺ σκορπίζει συγκεντρώνει γύρω της τὰ εὐχυμώτερα πνευματικὰ βλαστάρια τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Ἐνῶ τὰ σημερινὰ Πανεπιστήμια εἶναι πολιτικὰ ἰδρύματα, ὅπου ἄνθρωποι ταγμένοι ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν πολιτείαν δουλεύουν γιὰ τὴν ἐπιστήμην. Ἄλλὰ καὶ οἱ ὄροι ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ἰδρυση ἑνὸς Πανεπιστημίου δὲν εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ ἴδιοι. Τὰ Πανεπιστήμια στὴ Δύση ἐγεννήθησαν σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

σίας, ἐνῶ σὲ μᾶς εἶναι ἐξ ἀρχῆς ἰδρύματα πολιτειακά. Τὰ θεμελιώνει ἢ ἴδια ἢ πολιτεία καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν ἄλλη παράδοση ἐκτὸς ἀπ' τὴν παράδοση τῆς πολιτείας καὶ τοῦ λαοῦ, πὺ ἀποτελεῖ τὴν πολιτεία. Γι' αὐτὸ ἔχουν τὰ Πανεπιστήμια σὲ μᾶς καὶ πανεθνικὴ σημασία, δὲν εἶναι συνδεδεμένα μὲ κάποια προνόμια τόπων ἢ τάξεων.

Ὅπως τὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, ἔτσι καὶ τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι πανεθνικὸ γεγονός, δηλαδή ἢ ἰδρυση, ἢ λειτουργία καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἀφοροῦν ὅλο τὸ ἔθνος, ὅλο τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἰδρυμα πὺ ἀφορᾷ μονάχα τῇ βόρεια πτέρυγα τοῦ ἑλληνισμοῦ — ὅπως κακῶς ἀντιλαμβάνονται μερικοὶ τοπικοὶ παράγοντες — ἀλλὰ γέννημα καὶ μέλημα ὅλου τοῦ ἔθνους. Ἀνήκει στὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἔργα πὺ ὁ σφυγμὸς τῆς λειτουργίας των ἀκούεται σ' ὅλο τὸ σῶμα τοῦ ἔθνους. Σ' αὐτὰ τὰ ἔργα δὲν ἐμφανίζονται ποτὲ τόσο τὰ ἄτομα, οὔτε τὰ εἰδικὰ τμήματα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ ἔθνος, ἢ ἴδια ἢ ἑλληνικὴ πολιτεία. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι πὺ διδάσκουν καὶ ἐκεῖνοι πὺ διδάσκονται δὲν ἐμφανίζονται ἐδῶ μέσα τόσο ὡς ἄτομα, ὅσο ὡς ὄργανα τῆς βαθύτερης οὐσίας τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐτὸ γίνεται εἴτε τὸ θέλουν εἴτε δὲν τὸ θέλουν, γιὰτὶ ὑπάρχει ἓνας ἀμείλικτος δρισματὸς τῶν πραγμάτων πὺ προστάζει καὶ ὅλοι γίνονται ὄργανα τῆς ἰδέας τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Ὅπως τοὺς ἀντικειμενικοὺς καρποὺς τῆς ἐπιστήμης τοὺς καρπώνεται ἢ δλότητα τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι μιὰ ὄρισμένη τάξη, ἔτσι καὶ τὸ νεαρὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἀγαθὸ ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἔκφραση τῆς δυναμικότητός του. Ἀπ' αὐτὴ τῇ σκοπιᾷ μονάχα βλέπει κανεὶς ἀληθινὰ τὸν ἱστορικό του προορισμό. Εἶναι δὲ μιὰ παρηγοριὰ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ γεγονός ὅτι, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὺ σὲ μᾶς τοῦλάχιστον παρατηρεῖται μιὰ ψυχικὴ ἀτονία, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο πόνον τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς, ἢ ἑλληνικὴ πολιτεία

ἐθεμελίωσε στήν Θεσσαλονίκη ἓνα τόσο μεγάλο σύμβολο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἓνα ἀληθινὸ ἐργαστήρι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶναι ἓνα ἠθικὸ κατόρθωμα ποὺ μπορεῖ κανεὶς σήμερα, σὲ μιὰ ἐποχὴ τέτοιας παρακιῆς, νὰ βάζῃ τόσο μεγάλα σύμβολα καὶ μάλιστα ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ χρειάζονται, καὶ ὅπου οἱ ξένοι — ποὺ τόσο ἐνδιαφέρονται νὰ μᾶς φέρουν τὰ φῶτα των, ὡσὰν ἑμεῖς νὰ μὴν εἶχαμε δικὰ μας φῶτα — ὀρθώνουν κάθε τόσο καὶ ἀπὸ ἓνα ἐπιβλητικὸ ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα προπαγάνδας.

Ἡ καρδιὰ ἐνὸς Πανεπιστημίου εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ σχολή, γιὰ αὐτὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐρμηνεύτρια καὶ δημιουργὸς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἠθους ἐνὸς λαοῦ. Ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ ἔχει ὡς θέμα τῆς τὸν ἄνθρωπο, ὡς ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὄντοτητα. Ἀπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ δρμώμενη καὶ ἡ ἴδια ἡ πολιτεία, ὅταν ἐθεμελίωσε τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης, ὥρισε ν' ἀνάγῃ πρῶτα τὴν ἐπιστημονικὴν φροτιὰ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ ὕστερα σιγὰ - σιγὰ νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ ἄλλες σχολές. Ἡ ἰδέα δὲ μερικῶν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης ἔπρεπε ν' ἀχῆ τάχα πρακτικὸν χαρακτήρα, δὲν ἔχει μέσα τῆς καμμιά σοβαρότητα, ἀλλὰ φανερώνει μονάχα ἀπόλυτη ἀγνοία γιὰ τὸ πῶς προκόβουν οἱ λαοί. Ἡ ἰδέα αὐτὴ γεννιέται στὰ κεφάλια ἐκείνων ποὺ εἶδαν μονάχα τὴν ἐξωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς τῶν Δυτικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐθαμπώθηκαν γιὰ τὴν ἄρτια ὀργάνωσιν τῆς πρακτικῆς των ζωῆς καὶ δὲν νοιώθουν κάτι ἀπλούστατο, ὅτι δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσις ἐκείνη εἶναι ἀπλῶς ἡ ἔκφρασις τῆς ἐσωτερικῆς ἠθικῆς καὶ θεωρητικῆς ὀριμάνσεως τῶν λαῶν αὐτῶν. Ἡ ὀργάνωσις ἐκείνων θὰ κατέρρεε μόλις ἀφαιροῦσε κανεὶς τὴν θεωρητικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν ποὺ τὴ συγκρατεῖ στὴ ζωὴ. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ κρατᾷ τὴν πρακτικὴν μας ζωὴν ἀκόμη ἀνανάπτυκτη δὲν εἶναι, ὅπως νομίζουν οἱ φίλοι τῶν πρακτικῶν γνώσεων, ἡ ὑπερβολικὴ μας τάχα θεωρητικὴ μόρφωσις, ἀλλὰ ἡ ἔλλειψις κάθε ἀληθινῆς θεωρίας καὶ κάθε λογικῆς θεμελιωμένου συστήματος. Ἄν εἶ-

χαμε ἀληθινὴ θεωρητικὴ μόρφωση, ἂν ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ μας ζωὴ εἶχε ὡς πηγὴ τὴν ἀληθινὴ θεωρία, ποὺ εἶναι πάντα ἕνας ἀληθινὸς φωτισμὸς, τότε καὶ ὅλη ἡ ἄλλη μας ζωὴ αὐτόματα θὰ εἶχε προκόψει. Ἄς μὴ μετακινουῦμε λοιπὸν τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς μας, νομίζοντας πὼς ἔτσι τάχα τὸ λύνομε. Ἐκεῖνο ποὺ κρατᾷ τὴν πρακτικὴν μας ζωὴ στὸ σκοτάδι εἶναι ἡ ἀνέχεια ἀληθινοῦ θεωρητικοῦ φωτός. Ὁ ἀληθινὸς ὁμως θεωρητικὸς φωτισμὸς δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὰ διμυλωδῆ καὶ ἀσυνάρτητα ἐκεῖνα κατασκευάσματα ποὺ συχνότατα χαρακτηρίζονται στὸν τόπο μας ὡς θεωρία.

Δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀνάγκη νὰ λειτουργήσῃ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ πρώτη ἦταν ἐπιτακτικώτερη, γιατί πρέπει νὰ χωρῶμε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσωμε ὅτι ἡ δουλεία τῶσων αἰῶνων, ἂν δὲν κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους, πάντως ἐπέτυχεν νὰ κρατήσῃ μερικὰ τμήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὴν ἀσβεστη ἰδέα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ νὰ ἀτονήσῃ κάπως τὴ μνήμη τὴν ἀπόλυτη τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ζοῦν καὶ ἀκμάζουν στὴν ἱστορία μονάχα μὲ τὴν ὀργανικὴ μνήμη τῆς ὀλότητος τοῦ πνεύματός των. Αὐτὴν τὴν ὀργανικὴ μνήμη τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους τὴν καλλιεργεῖ καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη ἡ φιλοσοφικὴ σχολή· εἶναι ἡ σχολὴ ποὺ ἔχει τὴ δυνατότητα ὄχι μονάχα νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ πνεῦμα τὸ ἱστορικὸ τῆς ὀλότητος, ἀλλὰ καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν ὀλότητα στοὺς νέους δρόμους τῆς ζωῆς της, χωρὶς νὰ διατρέχῃ ποτὲ τὸν κίνδυνον νὰ φέρῃ τὸ ἔθνος ἀντίθετον πρὸς τὴν ἱστορικὴν του παράδοση. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ τῶσους αἰῶνες δουλείας ἡ θεμελίωσις τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς στὴν πατρίδα τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ στὴ Βυζαντινὴ Θεσσαλονίκη ἦταν ἀνάγκη πανεθνικὴ. Ἀλλὰ ἂν ὁ γενικὸς σκοπὸς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εἶναι νὰ καλλιεργήσῃ τὴν

δλότητα τοῦ πνεύματος τοῦ ἄφθαρτου ἑλληνικοῦ λαοῦ, δηλαδή τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας, τῆς μέσης καὶ τῆς νέας ζωῆς του, ὅμως ὁ εἰδικὸς σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ ἐργασθῆ ὥστε ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ τοπικῶς ἀπώτατα νὰ ἀπέχουν ἐξ ἴσου ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ ἀπὸ τὸ ἰδανικὸ κέντρο τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, νὰ συγκλίνουν μὲ τὸ νοῦ των καὶ τὴν ψυχὴ των πρὸς τὴν ἀκατάλυτη ἐκεῖνη ἐστία τοῦ πνεύματος ποὺ λέγεται ἑλληνικὴ ἰδέα.

Δύο κίνδυνοι ὅμως ἐμφωλεύουν μέσα σὲ κάθε φιλοσοφικὴ σχολὴ καὶ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ χι πάντα στὸ νοῦ τῆς ἡ φιλοσοφικῆς σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νὰ τοὺς μελετᾷ ἀγρυπνα, ὥστε νὰ κατορθώσῃ νὰ τοὺς ἀποφύγῃ. Ὁ ἕνας κίνδυνος εἶναι νὰ προσκολληθῆ στὰ περασμένα καὶ νὰ ἀποτελεματωθῆ μέσα στοὺς παλινοὺς τύπους, χάνοντας ἔτσι τὸ ἀκόμητο πνεῦμα τῆς ἱστορίας, ὁ ἄλλος ὁ κίνδυνος εἶναι νὰ τὴν πάρῃ τὸ ρεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ νὰ μὴν ὀρθώσῃ ποτὲ αὐτόβουλη γνώμη, χάνοντας ἔτσι τὴν ἠθικὴ τῆς ρίζα. Ὁ πρῶτος κίνδυνος ἐμφωλεύει μέσα σὲ ὅλη μας τὴν πνευματικὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς παλιγγενεσίας μας καὶ ζῆ ὡς τυπικὸς καθαρευουσιανισμὸς, ὁ δεύτερος κίνδυνος ἐνεδρεύει μέσα μας τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια καὶ ζῆ ὡς σχολαστικὸς δημοτικισμὸς. Λέν πρέπει ὅμως νὰ διστάσω νὰ εἰπῶ ὅτι τὸ πνεῦμα ποὺ κυβερνᾷ τὴν πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς στὰ δέκα σχεδὸν χρόνια τοῦ βίου τῆς ἔχει συνείδηση καὶ τῶν δύο αὐτῶν κινδύνων. Ἐτσι ἀγρυπνεῖ τὸ βλέμμα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς κινδύνους. Ὄταν δὲ κανεὶς ἀγρυπνῆ, τότε ὁ κίνδυνος ἀπὸ ἐχθρὸς γίνεται φίλος, δηλαδή ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀναπτύσῃ πληρέστερα τὴ δύναμή του, νὰ βάζῃ τὰ δυνατά του.

Εἶναι ἕνα ἀξίωμα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ποὺ λέει, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι δυσκολώτερη γιὰ τοὺς λαοὺς ποὺ ἔχουν

μεγάλη ιστορία, γιατί ἡ μεγάλη ιστορία τοὺς βάζει καὶ μεγάλα χρέη. Νὰ ἀρνηθοῦμε λοιπὸν τὴν μοῖρα μας τὴν ιστορική — ὅπως ποθοῦν μερικοὶ ξεριζωμένοι καὶ ἄμοιροὶ φίλοι τῆς ἀπόλυτης λήθης τῆς ιστορίας μας — δὲν ἠμποροῦμε, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ πιστέψωμε ὅτι ἡ μοῖρα μας εἶναι ἡ τυπολατρία. Ἐάν οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι εἶχαν τὴν καλὴ τύχη νὰ εἶναι πάντα νέοι, «ἀεὶ παῖδες», ὅπως εἶπεν ἕνας Αἰγύπτιος ἱερεὺς εἰς τὸν Σόλωνα, ἐμεῖς ἔχομε τὴ δύσκολη μοῖρα νὰ εἴμαστε μαζί νέοι καὶ ἀρχαῖοι. Ζοῦμε μέσα μας τὴν ἀντινομία κάθε ἀληθινῆς ιστορικῆς ζωῆς, τὴν ἀντινομία τῆς λήθης καὶ τῆς μνήμης.

Εἴμαστε νέοι, γιατί ἀχνίζει ἀκόμα τὸ ἥρωϊκὸ αἷμα ποὺ ἐχύθηκε γιὰ τὴν ἐλευθερία μας καὶ τὴν ἀνασύνταξή μας σὲ πολιτεία· εἴμαστε ἀρχαῖοι, γιατί ἔχομε βαθύτατη ὀργανικὴ μνήμη τῆς ιστορίας τῶν προγόνων μας, ὅπως καταραίνεται ἀπὸ τὴ γνήσια λαϊκὴ ψυχὴ. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν μονάχα τὴ χαρὰ τῆς νεότητος, ἐνῶ ἐμεῖς ἔχομε καὶ τὸν πόνο τῆς ιστορίας. Μὲ τὴν συνείδηση αὐτῆς τῆς ἀντινομίας, ποὺ κυβερνᾷ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μας ζωὴ, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ δουλεύῃ κάθε ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ καὶ εἰδικὰ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, γιατί οἱ σημερινοὶ καιροὶ εἶναι κρισιμώτεροι ἀπὸ τοὺς προηγουμένους καὶ μᾶς καλοῦν ν᾿ ἄχουμε βαθύτερη μνήμη τῆς ιστορίας μας, ἂν θέλωμε νὰ κρατήσωμε τὴ θέση μας μέσα στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ πάλη τῶν ἐθνῶν ποὺ διαδραματίζεται σήμερα μὲ περισσότερὸ πείσμα καὶ τελειότερο σύστημα ἀπὸ ἄλλοτε.

Ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀτελεύτητη εἰδίκευση καὶ τὸν πολυκέφαλο κατακερματισμὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων πανεπιστημιακῶν σχολῶν, ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ ἐνὸς Πανεπιστημίου εἶναι ἡ μόνη ποὺ κατορθώνει ἀκόμα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση τοῦ πνεύματος τῆς εἰδικότητος καὶ μέσα στοὺς κόλπους της, νὰ διατηρῇ τὴν ὀργανικὴ μνήμη μιᾶς δλότητος,

τῆς δλότητας τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος. Γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφική σχολή ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν νέο της τρόπον ἀπὸ τῆς μυωπικῆς ὄρασης, ποὺ χαρακτηρίζει ὅλη τὴν ἐποχή, καὶ ἀπὸ τῆς στενοφυχία τῆς εἰδικότητος, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του πρὸς μιὰ καθολικὴ προοπτικὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ του, πρὸς μιὰ καθολικὴ συνόραση τοῦ πόνου τῆς φυλῆς του μέσα στὴν ἱστορία. Ἄν ὁ νέος ποὺ ἔρχεται στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ φέρῃ μαζί του ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὁρμὴ καὶ συναντήσῃ μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ παραδείγματα ζωῆς ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων, ποὺ στηρίζουν τὴν ἀξία των ἀποκλειστικὰ στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὑπεροχὴ, τότε γρήγορα ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὴν τυφλὴ πίστη καὶ τὴν ἀθεμελίωτη ὑπεροψία τῆς νεότητος. Ἄν ὅμως ὁ νέος τρόπος δὲν ἔρχεται μὲ τέτοια ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὁρμὴ, ἀλλὰ τὸν σπρώχνουν κάποιες περιστάσεις, τότε λείπει ὁ ἕνας ὅρος τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, γιατί εἶναι ἀφέλεια νὰ πιστεύῃ κανεὶς πὼς μὲ τὴν ἀπλῆ παραίνεση μπορεῖ νὰ ὠθήσῃ τὸν ἄλλον νὰ ἀρχίσῃ νὰ ζῆ πνευματικὰ. Ἡ παραίνεση ἀξίζει ὅταν γίνεται πρὸς νέο ποὺ τὸν κατέχει ἡ ὁρμὴ νὰ ἀγγίξῃ μόνος του μὲ τὴν ψυχὴ του τὰ ἀθάνατα πνευματικὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Ἀπὸ τὸ πνεῦμα δὲ ποὺ θὰ γεννηθῇ ἀρχικὰ μέσα στὴν ἀκαδημαϊκὴ νεότητα ἐξαρτᾶται κατὰ μεγάλο μέρος τὸ ἀντικειμενικὸ ἔργο τοῦ Πανεπιστημίου. Οὔτε στὸ σημεῖο τοῦτο δὲν πρέπει νὰ διστάσω νὰ εἰπῶ ὅτι ἡ ἀκαδημαϊκὴ νεότητα τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ εἰδικὰ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ποὺ τὴν γνωρίζω ἀπὸ κοντὰ, ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἀστοχὰ ψηλαφίσματα, ποὺ εἶχαν ὅμως ὡς θετικὸ καλὸ τὴν ἀπόχτηση κάποιας πείρας, ἄρχισε νὰ βρῆσκῃ τὸ δρόμο της.

Ἀπαραίτητη ὅμως προϋπόθεση αὐτῆς τῆς ἐργασίας τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ἀληθινῆς ἐρμηνείας τοῦ πνεύματος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἱστο-

ρίας του, είναι ή πνευματική έλευθερία. "Αν άλλοῦ, ὅπου οἱ λαοὶ ἔχουν ἀκόμα ἀνιστόρητη ψυχὴ καὶ ἀμυδρὴ ἱστορικὴ μνήμη, εἶναι ἴσως ἀναγκαῖος ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς ἐξαναγκασμός, ἐδῶ ὅπου ζῆ ἕνας λαὸς μὲ τόσων χιλιάδων χρόνων ἱστορία, ὅπου ἐκάρπισε ἡ ἀληθινὴ πνευματικὴ έλευθερία, ἐπιβάλλουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ έλευθερία, δηλαδή ἐκείνη τὴν έλευθερία πού πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ ἦθος τοῦ πνεύματος.

Καὶ ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα, κατὰ ἕναν ἀναλλοίωτο νόμο τῆς ἱστορίας, ταυτίζεται στὴν οὐσία του μὲ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, γι' αὐτὸ ἐδῶ στὸν τόπο μας τὰ πράγματα τὰ ἴδια ἀπαιτοῦν τὴν έλευθερία πού πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀκατάβλητο ἦθος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τὸ ἦθος τοῦτο εἶναι ἐνσωματωμένο μέσα σὲ ὑπέροχα παραδείγματα πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς ἱστορίας μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ὁ οὐσιαστικὸς καὶ ὁ ἱστορικὸς πού δὲν ἐπιτρέπει κανένα ἄλλο ἦθος μέσα σὲ μιὰ ἑλληνικὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ καὶ πού τὴν ἀναγκάζει νὰ φυλάγεται ἀπὸ τὴν ἀχαλινωσία τοῦ νεωτερισμοῦ καὶ τὴν ἀνελευθερία τῆς ξενοδοουλείας. Ἡ δὲ πολιτεία πού ἐθεμελίωσε στὸν τόπο μας τὰ Πανεπιστήμια μὲ τὸν σκοπὸ νὰ τῆς δώσουν πνευματικοὺς ἐργάτες πού νάχουν συνείδηση τῆς ὀλότητας τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού συμπίπτει καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καθαροῦ ἀνθρωπισμοῦ, πρέπει νὰ χαρίζη τὴν ἀπαραίτητη τούτη προϋπόθεση καὶ ἔτσι νοούμενη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ έλευθερία. Γι' αὐτὸ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία ἐνόσω φέρει ἄξια αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀνεχθῆ μέσα στὰ Πανεπιστήμιά της πνεῦμα ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὸ ἦθος τῆς πραγματικῆς έλευθερίας, πού, ὅπως ὠρίσε ἡ ἱστορία, συμπίπτει μὲ τὴν καθαυτὸ ἀνθρώπινη έλευθερία. Μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ πρέπει νὰ σφυρηλατῆται ἡ παντοτινὴ έλευθερία τοῦ ἔθνους. Γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ εἶναι σχολὴ κατ' ἐξοχὴν λαϊκὴ, δηλαδή οἱ χυμοὶ της, ἠθικοὶ καὶ πνευματικοί, φθάνουν ὡς τὶς τελευταῖες ρίζες τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ

μας. Ἡ φιλοσοφική σχολή εἶναι τὸ πνευματικὸ ἐκεῖνο ἴδρυμα τῆς πολιτείας, ὅπου ἀνανεώνονται οἱ ἠθικοὶ καὶ πνευματικοὶ χυμοὶ τῆς ζωῆς ἑνὸς ἔθνους. Ἡ ἀνανέωση ὅμως αὐτὴ γίνεται σιγὰ - σιγὰ καὶ ἀθόρυβα, ὅπως ἡ ἀνανέωση τοῦ αἵματος ἐνὸς ὀργανισμοῦ. Γι' αὐτὸ ὅποιος κρίνει τὸ ἔργο τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἀλλὰ καὶ γενικὰ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς πρόσκαιρης ὠφελιμότητος, οὐτὸς δὲν γνωρίζει γιατί ἰδρύονται τὰ Πανεπιστήμια. Ὑπάρχουν καὶ σήμερα πολλοί, καμμιά φροσὰ μάλιστα ὄργανα τῆς ἰδίας τῆς πολιτείας, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ συλλάβουν στὸ νοῦ των τὸ ἔργο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης παρὰ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆς τῆς πρόσκαιρης ὠφελιμότητος. Θέλουν νὰ θερίσουν χωρὶς νὰ ὀργώσουν πρὶν βαθεῖα τὴ γῆ τῆς βόρειας πτέρυγας τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἢ θεωροῦν τὸ βαθὺ ὄργανο τῆς ψυχῆς τῶν νέων ὡς πνευματικὴ ἀναρχία καὶ ζητοῦν γι' αὐτὸ νὰ περιορισθῇ ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία, χωρὶς νὰ νοιώθουν ὅτι ἔτσι ζητοῦνε νὰ περιορισθῇ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς ποὺ πρέπει ν'ἄχῃ τὴ συνείδηση τῶν τριῶν χιλιάδων χρόνων τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ζητήσῃ νὰ διαρωτίσῃ καὶ τὰ ὄργανα ἀκόμη τῆς πολιτείας ποὺ ἔτυχε ν'ἄχουν περιορισμένη πεῖρα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἔθνους, καὶ θὰ ἀντιτάξῃ τὸ φρόνημά τους πρὸς ὄλους ἐκείνους ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ἀπλῶς τὸ πνεῦμα ὀρισμένων ομάδων, ζητοῦν νὰ τὸ ἐπιβάλλουν καὶ ἔτσι στενεύουν τὴν ἐννοια τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Ὁ ἀμύητος ἔχει τὴν κακὴ τύχη νὰ μὴ βλέπῃ ποτὲ τὴ γενικότητα, οὔτε νὰ φθάνῃ ποτὲ μὲ τὴν ψυχὴ του στὶς πηγὰς τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ὅπου ἀναβλύζει τὸ πνεῦμα καὶ καίει τὸ φῶς του. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ ἐπιθυμία τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας μέσα στὰ Πανεπιστήμια καὶ εἰδικὰ μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σχολή, νὰ γεννηθῇ κάποτε καὶ μέσα στὴν ψυχὴ

στενοκέφαλων ἀκαδημαϊκῶν δασκάλων. Ὑπάρχουν καὶ στὰ Πανεπιστήμια ἄνθρωποι ποὺ κατέχουν μὲν ἄξια τὴ θέση των, γιὰτὶ ἔδωκαν δείγματα καρπερῆς ἐργασίας σ' ἓνα στενὸ κλάδο, ἀλλὰ ποὺ δὲν μποροῦν ν' ἀνεβοῦν μὲ τὸ νοῦ των καὶ νὰ συλλάβουν τὴν ἔννοια τῆς δλότητας τοῦ πνεύματος. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἔχει κανεὶς τὸν ἀντίπαλο τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης μέσα στὸν ἴδιο του τὸν κόρφο.

Ὅσο προηγμένη καὶ ἂν εἶναι ἡ ζωὴ ἐνὸς Πανεπιστημίου, πάντα θὰ ἔχη καὶ τέτοιους καλοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ στενόψυχους καὶ στενοκέφαλους ἀνθρώπους. Ὅπως παντοῦ στὴ ζωὴ, ἔτσι καὶ στὰ Πανεπιστήμια τὸ λίγο καλὸ εἶναι συνυφασμένο μὲ ἓνα σύμπλεγμα ἀπὸ πολλὰ κακά. Τὸ κακὸ αὐτὸ τῆς στενοκεφαλιᾶς γίνεται χειρότερο, ὅταν καμμιά φορὰ ἀδελφωθῇ μὲ τὸ χαμηλὸ ἦθος.

Ἄλλὰ πολλοὶ καὶ ἀπ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἄγονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πρόσκαιρης ὠφελιμότητας πιστεύουν ὅτι τὰ Πανεπιστήμια καὶ εἰδικὰ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ ἔχει ἀπλῶς τὸ σκοπὸ νὰ παραδώσῃ στοὺς νέους ὅ,τι ἔχει εἰπωθῆ καὶ νὰ τοὺς ἱστορήσῃ ὅ,τι ἔχει γίνῃ μέσα στὴν ἱστορικὴ ζωὴ ἐνὸς λαοῦ. Ἄν αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, τότε δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη· οἱ νέοι θὰ μποροῦσαν νὰ καταφεύγουν στὰ βιβλία ὅπου λέγονται ὅλα ὅσα εἰπώθησαν καὶ ἱστοροῦνται ὅλα ὅσα ἔγιναν. Κάτι ἄλλο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, κάτι ἄλλο ἐπιβάλλει τὴν ὑπαρξὴ τῶν Πανεπιστημίων. Τοῦτο εἶναι ἡ ζωντανὴ παρουσία τοῦ πνεύματος. Τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ζῆ ὡς ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ καὶ ἀνθρώπινη ἄξια μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σχολή, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ παραδίδῃ τὴν ἱστορία του ἄξια, νὰ φανερώνη τὴ γένεση καὶ τὴν καρποφορία του κατὰ τρόπο ζωντανό. Πρέπει νὰ ζοῦνε οἱ μητέρες ιδέες μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σχολή. Τότε ἀξίζει ὁ λόγος τῆς ἀμέτρητα περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία. Ὁ λόγος αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι καθεδρικός, ἀλλὰ διαλεκτικός, γεννητικός, λόγος ποὺ

νὸ κατακτᾷ τὸ ἀντικείμενό του, τὴν οὐσία τοῦ ἱστορικοῦ πνεύματος σιγὰ - σιγὰ καὶ μπροστὰ στὰ μάτια τῶν νέων. Ὁ λόγος ποὺ μορφώνει δὲν εἶναι ποτέ ἕτοιμος καὶ σχηματικός, ἀλλὰ γεννιέται, ὕστερα βέβαια ἀπὸ προηγούμενο δούλεμα τῆς ψυχῆς, ἐλεύθερα τὴν ὥρα ποὺ προσφέρεται στὸν νέο.

Ἐὰν τὸ ξηρὸ λογικὸ εἶναι ἀρκετό, ὄχι βέβαια γιὰ νὰ δημιουργήσῃ κανεὶς τὶς θεμελιακὰς ιδέας τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, οὔτε γιὰ νὰ βάλῃ τὰ θεμέλια τῆς νομικῆς ἐπιστήμης (γιατὶ καὶ ἐδῶ ἀπαιτεῖται ὅλη ἡ ψυχὴ), ἀλλὰ γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὸν ἄψυχο μηχανισμό τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν τυπικὴ διαδικασία τῆς νομικῆς, ἂν ἡ ἔλλειψη τῆς ἐσωτερικῆς ἐποπτείας δὲν ἐμποδίσῃ τὸν νέο νὰ παρακολουθῇ, ἔστω καὶ μηχανικά, τὰ γινόμενα μέσα σ' αὐτὰς τὶς ἐπιστήμες, ὅμως εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἀδύνατο σὲ τρόφιμο τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς νὰ ἀνασηκώσῃ μὲ τὸ νοῦ του καὶ τὴν ἐλάχιστη πτυχή τοῦ πολυσύνθετου χιτῶνα, ποὺ καλύπτει τὸ σῶμα τῆς ἱστορίας, νὰ κατανοήσῃ καὶ τὴν παραμικρότερη ἐκδήλωση τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ του, ἂν τὸ λογικὸ του δὲν παύσῃ μὲ τὴ φαντασία του, ἂν ἡ ἐσωτερικὴ ἐποπτεία δὲν χαρίσῃ στὸ ξηρὸ λογικὸ τὴ ζωηρότητα καὶ τὴν ἐσωτερικότητα ἐκείνη ποὺ ἔχει τὴ διεισδυτικότητα τῆς ψυχῆς. Ἄν ἡ τυπικὴ παρακολούθηση τοῦ μηχανισμοῦ τῆς νομικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης μπορῇ νὰ γίνεταί καὶ χωρὶς τὴν *conditio sine qua non* κάθε ἀληθινῆς ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως, χωρὶς τὸ ἦθος, ὅμως ὁ ἄνθρωπος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, διδάσκαλος ἢ φοιτητής, δὲν μπορεῖ οὔτε τυπικὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰ γινόμενα μέσα στὴν ἐπιστήμη του, ἂν δὲν ἀγωνίζεται ταυτόχρονα καὶ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἠθικῆς ιδέας. Γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ καὶ τὸ ἔργο της δὲν μπορεῖ νὰ χωρίσῃ τὸ λογικὸ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἐποπτεία, οὔτε ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἠθικῆς ιδέας. Ἀπόλυτα βέβαια θὰ φθάσουν στὸ σκοπὸ των καὶ δ

ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς μαθητὴς μονάχα ὅταν συνενώνουν μὲ τὸ λογικὸ καὶ μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας καὶ τὴν αἴσθησι τῆς ὁμορφιάς. Τοῦτο ὅμως εἶναι περισσότερο στὰ χέρια τῆς μύρας πού μοιράζει ὅπως ἐκείνη θέλει τὰ δῶρα της, καὶ ὄχι στὰ δικά των.

Τῆ φιλοσοφικῆ σχολῆ ἐνὸς Πανεπιστημίου τὴν ἀναγκάζουν τὰ ἴδια τὰ πράγματα, τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενό της, καὶ ἀντικείμενο τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ στὴ βαθύτερη σημασία καὶ ἀξία της, νὰ μὴν ἀνέχεται μέσα της τὴν ἀντινομία ἀναμεταξὺ τῆς γνώσεως καὶ τῆς πράξεως. Οἱ σκοποὶ τῆς γνώσεως δὲν εἶναι ἐδῶ μέσα ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀληθινῆς πράξεως. Γι' αὐτὸ ἡ φιλοσοφικῆ σχολῆ ἐνὸς Πανεπιστημίου δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ, οὔτε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν παρουσία της, ἂν δὲν κατευθύνῃ ὅλη της τὴν προσπάθεια στὸ νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἀντινομία αὐτὴ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ νέου. Ὁ σκοπὸς της εἶναι νὰ ἐρθῆσῃ σὲ μιὰ ταυτότητα τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ λόγου, νὰ ἐργάζεται νὰ συνενώσῃ μέσα στὸν ἄνθρωπο τὸν θεωρητικὸ μὲ τὸν πρακτικὸ λόγον, τὸ λόγον πού δρίζει ἀπλῶς τί εἶναι μὲ τὸ λόγον πού προστάζει τί ἀξίζει νὰ εἶναι.

Ὅσο καὶ ἂν οἱ καιροὶ εἶναι χαλεποί, ὅσο καὶ ἂν ἀπειλῆ τὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἢ τυραννία τῶν σκοτεινῶν ἰδεῶν, ἡ φιλοσοφικῆ σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης μάχεται πρὸς ὅλα αὐτὰ τὰ σκοτεινὰ πνεύματα τῆς ἐποχῆς καὶ σφυρηλατεῖ ἀθόρυβα τὴν ἐσωτερικὴ ἐλευθερία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΟΥ ΡΩΣΟΥ ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΟΥ ΓΚΑΓΚΑΡΙΝ¹

Φίλε Ξένε,

Ένας πανάρχαιος νόμος τῆς χώρας αὐτῆς ἐδῶ εἶναι ἡ φιλοξενία.

Ίδρυτής καὶ προστάτης αὐτοῦ τοῦ νόμου ὑπῆρξεν ὁ κράτιστος τῶν Θεῶν τῆς Ἑλλάδος ὁ Ζεὺς. Καὶ ὁ μὲν Ζεὺς δὲν ὑπάρχει πλέον, ὁ νόμος ὅμως, ἡ φιλοξενία, ὑπάρχει εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ φιλοξενία δὲν σημαίνει μόνον, ὅτι ὁ ξένος εἶναι δι' ἡμᾶς φίλος, ἀλλὰ σημαίνει, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν γνωρίζουν τὴν μισαλλοδοξίαν, συζητοῦν τὰ πάντα, ὅλας τὰς ιδέας, μὲ τοὺς ξένους.

Μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν χαιρετίζει τὴν παρουσίαν Σας εἰς τὸν ἱερόν της χώρον καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν Σας τιμᾷ τὸν λαόν εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκετε. Τιμᾷ καὶ προσωπικῶς Ὑμᾶς ὡς τὸν πρῶτον ἀθλητὴν εἰς τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἀνοίγει σήμερον ὁ ἄνθρωπος πρὸς κατάκτησιν τοῦ διαστήματος. Ἐπίσης τιμᾷ μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς παρουσίας Σας ἐνταῦθα τοὺς κορυφαίους ἐκείνους ἐπιστήμονας τῆς χώρας Σας, καθὼς καὶ τοὺς κορυφαίους ὅλων τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ἐσχεδίασαν πρῶτον εἰς τὴν θεωρίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν πολυσύνθετον μηχανισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἴχετε τὴν μεγάλην τόλμην καὶ τὴν μεγάλην τύχην νὰ εἰσεέλ-

1. Προσφώνησις γενομένη τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1962 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς δεξιῶσιν τοῦ Γιούρι Γκαγκάριν.

θετε πρώτος και νὰ κάμετε τὸν πρῶτον κύκλον πέριξ τῆς Γῆς. Τὸ μέγα ὅμως τοῦτο τεχνικὸν γεγονός προὑποθέτει τὴν φυσικὴν και τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην, ἄνευ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο ἀδύνατον.

Ἡ χώρα ἣ ὁποία ἔχει τὴν τιμὴν νὰ σᾶς φιλοξενῇ, ἔχει τὸ προνόμιον — και τοῦτο τὸ γνωρίζετε καλῶς — ὅτι ἐδημιούργησε πρώτη και τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην και τὰ μαθηματικά και τὰ παρέδωσε ὡς κοινὸν ἀγαθὸν τοῦ πνεύματος εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐχει ἐπίσης ἡ χώρα αὕτη τὸ μέγα προνόμιον, ὅτι ἕψωσεν ὑπεράνω ὅλων τῶν τεχνικῶν και ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων τὸν ἄνθρωπον ὡς τὴν πρώτην ἀξίαν τῆς ζωῆς.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἐπιθυμοῦμεν νὰ Σᾶς βεβαιώσωμεν, ὅτι τιμῶμεν και θὰ τιμῶμεν πᾶν ὅ,τι δημιουργεῖ ἡ χώρα Σας διὰ τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο εὐχόμεθα τὸ ἄθλημά Σας ν' ἀποτελέσῃ ἀπαρχὴν εὐγενοῦς ἀμίλλης μεταξὺ τῶν λαῶν διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς φύσεως και τοῦ διαστήματος, νὰ μὴ γίνῃ δὲ ποτὲ και ἀπὸ κανένα ἀπαρχὴ διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ διάστημα. Θὰ ἐδοκιμάσατε ἀσφαλῶς ὑπέροχα συναισθήματα, ὅταν διεγράφατε τὸν κύκλον Σας πέριξ τῆς Γῆς. Θὰ ἐζήσατε ὅμως και τὸ συναίσθημα τῆς ταπεινοσύνης τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τοῦ ἀπείρου χάους τοῦ διαστήματος.

Συμμεριζόμεθα ὡς ἄνθρωποι ἀλλὰ και ὡς Ἕλληνες ὅλα αὐτὰ τὰ συγκλονιστικὰ συναισθήματά Σας και Σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μεταδώσετε εἰς τὸν λαόν Σας τὰ συναισθήματα αὐτὰ τῆς συμμετοχῆς μας εἰς ὅ,τι ἐπράξατε και εἰς ὅ,τι ἐζήσατε.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΖΩΝ ΚΕΝΝΕΝΤΥ¹

Τιμῶμεν σήμερον τῇ μνήμην τοῦ ὀλυμπιονίκου τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου, τοῦ προέδρου τῶν Ἰνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Τζῶν Κέννεντυ.

Κατὰ τὴν ἀδυσώπητον πάλην μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ ἀνελευθερίας, μεταξὺ τοῦ ἀνοικτοῦ κόσμου τῆς Λύσεως καὶ τοῦ κλειστοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία διεξάγεται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται ψυχρὸς πόλεμος, ἐξῆλθε νικητὴς ὁ Τζῶν Κέννεντυ καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ὡς ἡγέτην τοῦ ἐλευθέρου κόσμου ἐξῆλθε νικήτρια καὶ ἡ ἐλευθερία. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ζώντων πολιτικῶν, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν πολιτικῶν τοῦ αἰῶνος συνέλαβε τόσον ριζικῶς τὸ θέμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου, ὅσον ὁ Κέννεντυ. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἦτο τοῦτο δυνατὸν — διότι οἱ μὲν πολιτικοὶ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν αὐτοκρατορία, ἠναλώθησαν κατὰ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους εἰς τὸ πῶς νὰ περισώσουν τὴν αὐτοκρατορίαν της — κατὰ δὲ τὸ μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον διάστημα — εἰς τὸ πῶς θὰ ἀνακατατάξουν τὴν ζωὴν τῶν βρεταννικῶν νήσων καὶ τῆς κοινοπολιτείας εἰς τὸ νέον σχῆμα τοῦ κόσμου — ἡ δὲ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἠναλώθη εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ συστήματος τούτου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

1. Ἐξεφωνήθη τὴν 22αν Ἰανουαρίου 1964.

Διὰ τὴν ὑποστηρίξει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κόσμου ὁ Κέννεντυ κατέστησε τὴν χώραν του ἰσχυροτέραν ἅπ' ὅ,τι τὴν παρέλαβε — τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτον του μέλημα. "Ὅμως δὲν εἶναι ἡ ἰσχὺς εἰς τὴν ὁποίαν ἐσταμάτησε. Ἐπροχώρησε πέραν ἅπὸ τὴν ἀποκτηθεῖσαν εἰς βραχὺ διάστημα χρόνου συντριπτικὴν ἰσχὺν τῶν πολεμικῶν μέσων. Εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς συμβατικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ καλέσῃ τοὺς ἡγέτας τοῦ κλειστοῦ κόσμου νὰ ἐξέλθουν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ χαρακώματα τοῦ δογματισμοῦ των καὶ τῆς ἀνελευθερίας διὰ νὰ συνομιλήσουν μαζί του.

Κατ' ἀρχὰς οἱ ἡγέται τοῦ κλειστοῦ κόσμου ἐδυσπίστησαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ νεαροῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. "Ὅμως κάτι καταπληκτικὸν συνέβη τότε. Οἱ λόγοι τοῦ νεαροῦ, ἀλλὰ καθ' ὅλα ἀρρενωποῦ Προέδρου, ἢ μᾶλλον τὸ πνεῦμα τῶν λόγων του ἔφθασεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων τοῦ κλειστοῦ κόσμου καὶ τὰς ἐμάγευσε μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειάν του, διότι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν γεννηθῆ διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεροι ὅταν ἀκόμη τὸ στόμα των κρατῆται κλειστόν. Καὶ ὅταν οἱ ἡγέται τοῦ κλειστοῦ κόσμου διεπίστωσαν αὐτὴν τὴν διεῖσδυσιν τοῦ πνεύματος τοῦ Κέννεντυ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποτακτικῶν των, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰ χαρακώματα τοῦ δογματισμοῦ των καὶ νὰ συνομιλήσουν μὲ τὸν πρωτοπόρον Πρόεδρον ὅχι τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ἀλλὰ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων ὅλου τοῦ κόσμου.

Κατὰ τὸν διάλογον αὐτὸν ὁ Πρόεδρος δὲν περιορίσθη νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς συνομιλητάς του τὴν συντριπτικὴν ἰσχὺν τῶν ὅπλων τῆς δημοκρατίας, ἀλλὰ, δίχως νὰ μειώσῃ καθόλου τοὺς ἡγέτας τοῦ κλειστοῦ κόσμου εἰς τὰ ὄμματα τῆς οἰκουμένης, ὠμίλησε διὰ τὴν τύχην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ δὲν ὠμίλησε μόνον ὡς πολιτικός, ἀλλὰ ὡς φιλοσοφημένος ἄνθρωπος. Ὁ Κέννεντυ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς συμβατικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ ὁμιλήσῃ ὡς συνάνθρωπος.

πος καὶ ἔτσι νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀντιπάλους τῆς δημοκρατίας ἐκόντας ἄκοντας νὰ συνομιλήσουν μαζί του ὡς συνάνθρωποι, διότι τοὺς ἔπεισεν ὅτι ὁ λόγος του ἀκούεται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, δηλαδή ἀπηχεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἦτο πράγματι ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν πολιτικὸς ὠμίλει κατὰ τρόπον οἰκουμενικόν. Δὲν ὠμίλει μόνον ὡς ὁ πρῶτος πολίτης τῶν Ἰνωμένων Πολιτειῶν οὔτε καὶ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ἐλευθέρου κόσμου, ἀλλὰ ὡς ὁ πρόσκοπος ὅλων τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων, ὅλων τῶν φυλῶν καὶ ὅλων τῶν χρωμάτων, μὲ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶχε συνειδητοποιήσῃ τὴν κόλασιν τῆς καταστροφῆς — ἡ ὁποία περιμένει τὴν ἀνθρωπότητα, ἂν...., ἂν ποτὲ εἶχε τὴν παραφροσύνην νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὰ καταστροφικὰ τῆς πολεμικὰ μέσα. Ἰστάμενος εἰς τὴν θύραν αὐτῆς τῆς κολάσεως, τὴν ὁποίαν καμμία φαντασία δὲν εἶχε μέχρι τοῦδε περιγράψει, καὶ τὴν ὁποίαν ὅμως ἡ ἰδικὴ του φαντασία εἶχεν ἐξ ὀλοκλήρου συλλάβει, εἶπε πρὸς τοὺς ἀντιπάλους τῆς ἐλευθερίας: Δὲν βλέπετε ὅτι δὲν δύνασθε νὰ κατακτήσετε τὸν κόσμον; Ὅτι τὸ δόγμα σας δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ἐπικρατήσῃ, διότι, ἰδοὺ, μαζί μὲ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία δὲν δέχεται τὸ δόγμα σας, θὰ ἀποθάνετε καὶ σεῖς ὅλοι καὶ ὅλη ἡ ἀνθρωπότης. Συνεπῶς τίποτε ἄλλο δὲν σώζει τὴν ἀνθρωπότητα παρὰ ὁ αὐτοσεβασμὸς τῆς καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς ἀποκατάστασις. Καὶ τὸν λόγον του αὐτὸν τὸν ἐπανέλαβε πολλὰς φορὰς καὶ ὁ ἀντίπαλός του ἔφθανε πάντοτε εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Καὶ οἱ ἡγέται τοῦ κλειστοῦ κόσμου ἤρχισαν νὰ διερωτῶνται: τί συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον αὐτόν; Πῶς γίνεται ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ νὰ γίνεται κτῆμα ὅλων τῶν ἀνθρώπων;

Τὴν στιγμὴν ὅμως αὐτὴν ποὺ ὁ κόσμος ἤρχισε ν' ἀλλάξῃ ἀπὸ μέσα του, ἡ θάσκανος μοῖρα ἐφρόνευσε τὸν Ὀλυμπιονίκην τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου. Ὅμως, ἂν καὶ ἐκεῖνος ἐφρονεύθη, δὲν ἐφρονεύθη ἡ νίκη του. Ἡ νίκη του διέσπασεν ὅλα τὰ

φράγματα καὶ ὄλα τὰ σιδηρᾶ παραπετάσματα καὶ κυκλοφορεῖ εἰς τὰς ψυχὰς ὡς ἡ μεγάλη του κληρονομία εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Τραγικὸν ἦτο τὸ τέλος τοῦ μεγίστου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τοῦ αἰῶνός μας. Οἱ ἄνθρωποι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς γῆς ἔκλαυσαν εἰλικρινῶς τὸν θάνατόν του. Τὸ οἰκουμενικὸν τοῦτο πένθος δεικνύει τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρὸς, ὃ ὁποῖος τόσον πρόωρα ἐχάθη διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Συμμετέσχομεν βαθύτατα καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ πένθος τοῦτο ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ θὰ συμμετέχωμεν. Συμμετέσχομεν καὶ θὰ συμμετέχωμεν εἰς τὸ πένθος τῆς μεγάλης του πατρίδος — καὶ τῆς οἰκογενείας του — τῆς ὁποίας οἰκογενείας τὸ δράμα ἐνθυμίζει ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ἐκ τὸ πνεῦμα ὅμως τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς θὰ εὖρη παρηγορίαν καὶ ἡ οἰκογένειά του καὶ ἡ μεγάλη του πατρίς καὶ ὄλη ἡ ἀνθρωπότης.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίς
Πρόλογος	7
1. Τὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας	13
2. Ἑλλάς καὶ Οἰκουμένη	35
3. Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη	59
4. Ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον	79
5. Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς: Τὸ "Ἁγιον "Όρος καὶ ἡ Ὁρθοδοξία	95
6. Ἡ συμβολὴ τῆς ἑλληνικῆς Μεσογείου εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν	115
7. Τὸ πνεῦμα τοῦ Νεοελληνισμοῦ	121
8. Ἡ φιλοσοφικὴ θεώρησις τῆς ἐποχῆς μας	192
9. Διαφορὰ τῶν πολιτισμῶν Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς	218
10. Ὁ διάλογος, ἡ διαλεκτικὴ καὶ ἡ ἐποχὴ μας	229
11. Ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος	245
12. Περὶ μεταφυσικῆς	271
13. Φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη	293
14. Φιλοσοφία καὶ θρησκεία	303
15. Πολιτεία, δίκαιον καὶ ἔθνος	323
16. Τέχνη καὶ φιλοσοφία	338
17. Ντάντε Ἀλιγκέρι, τὸ κορύφωμα τοῦ μεσαιω- νικοῦ πνεύματος	351
18. Πίστις καὶ λογικὴ	370
19. Τέχνη καὶ κάλλος	380
20. Ἡ ἔγνοια τῆς παιδαγωγικῆς	386
21. Παιδεία καὶ ἐξωσχολικὴ ἀγωγή	397
22. Οἱ νέοι στὴν ἐποχὴ μας	422
23. Τὸ νέον περὶ παιδείας νομοθέτημα	438
24. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος	450
25. Ἡ κλασσικὴ φιλολογία καὶ ὁ Νίτσε	469
26. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Καρτεσιου	484
27. Τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης: Ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς	509
28. Ὑποδοχὴ τοῦ Ρώσου ἀστρονάουτου Γκαγκάριν	521
29. Μνημόσυνος λόγος εἰς τὸν Ἰζὼν Κέννεντυ	523